

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่าย ของครัวเรือนไทย ปี พ.ศ. 2548-2555

สมยศ ประจันบาล^{a,✉} เดือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์^b

^aนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจและการวิจัย คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

^bรองศาสตราจารย์ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

✉ bazayod@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายใน 2 มิติคือ การเปลี่ยนแปลงระหว่างครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปีที่ทำการศึกษาจาก 8,740.83 บาท ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 14,797.62 ในปี พ.ศ. 2555 เมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่าย พบว่าช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 มีการเปลี่ยนแปลงประมาณร้อยละ 15 ซึ่งสูงกว่าช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 และช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 อย่างไรก็ตาม พบว่าโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนในช่วงปีที่ศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลง ครัวเรือนไทยยังคงให้ความสำคัญกับค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบเป็นหลัก โดยมีสัดส่วนประมาณ 2 ใน 5 ของการใช้จ่ายทั้งหมด รองลงมาเป็นหมวดการเดินทางและยานพาหนะ ร้อยละ 20 สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน ทั้งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างครัวเรือนและภายในครัวเรือน พบว่า รายได้ของครัวเรือน ภาระพึ่งพิงวัยเด็ก ภาระพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่อิทธิพลขององค์ประกอบของเพศชาย-หญิงในครัวเรือน และการปรึกษาบุคลากรด้านสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า การวิเคราะห์ใน 2 มิติดังกล่าวให้ผลที่แตกต่างกัน ดังนั้น การมีสุขภาพที่ทรุดโทรม และการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเฉพาะระหว่างครัวเรือนและเฉพาะภายในครัวเรือน ตามลำดับ

คำสำคัญ การใช้จ่าย การเปลี่ยนแปลง รายได้ ครัวเรือน

The Factors Affecting Changes in the Household Expenditures in Thailand, 2005-2012

Somyod Prajunban^{a,✉} Duanpen Teerawanviwat^b

^a*Master of Science Program in Applied Statistics (Business Analytics and Research)*

^b*Associate Professor, Business Analytics and Research*

✉ bazayod@hotmail.com

Abstract

The main purpose of this study was to examine the factors affecting changes in household expenditures by considering changes from two perspectives, i.e., between- and within-household analysis. Data derived from the Household Socio-Economic Panel Survey (SES) conducted by the National Statistical Office of Thailand (NSO) during 2005-2012 was utilized in this study. The results indicated that household expenditures increased from 8,740.83 baht in 2005 to 14,797.62 baht in 2012. The rate of increase during 2005-2007 was about 15%, which was higher than in 2007-2010 and 2010-2012. However, the composition of household expenditure remained unchanged during the study period. The first and the second highest proportions of household expenditures were in the categories of food, beverages, and tobacco (40%), and of vehicles and transportation (20%), respectively. Regarding the factors affecting changes in household expenditures, both between- and within-households analyses found that the impacts of household income, child dependency, old-age dependency, and size of household were statistically significant, whereas the household's sex composition and consultation with health personnel on the part of the household members were not significant. Moreover, the two types of analyses also yielded different results. It was found that the deteriorated health status of household members significantly influenced the changes in between-household expenditures. However, the working status of household members significantly influence changes in the within-household expenditures.

Keywords: Expenditure, Changes, Income, Household

บทนำ

ประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540 ถึง ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆมากมาย อาทิเช่น ด้านการเมืองการปกครองประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรี 10 ท่าน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557) ด้านเศรษฐกิจและสังคมมีการปรับปรุงแก้ไขแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจำนวน 4 ฉบับ ฉบับที่ 8 - 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศไทยมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเนื้อหาหรือนโยบายต่าง ๆ ในแผนพัฒนาฯ มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า กำหนดแผนพัฒนา/มาตรการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทุก ๆ ด้าน อาทิเช่น ด้านการอุปโภคบริโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและอนามัย ฯลฯ ในช่วงปี 2495-2556 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทย (Gross Domestic Product: GDP) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยค่าเฉลี่ยของการเพิ่มขึ้นอยู่ที่ประมาณร้อยละ 6.1 อาจจะมีลดลงบ้างในบางปีอันเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำหรือเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ในประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของ GDP นี้ เป็นเพียงข้อมูลที่ทำให้ทราบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของสภาวะเศรษฐกิจในประเทศว่าเป็นอย่างไรมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด แต่เรายังไม่สามารถทราบได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุใด อะไรคือปัจจัยที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ซึ่งในทางปฏิบัติการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ จะต้องอาศัยข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาช่วยพิจารณาในรายละเอียดว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีสาเหตุเกิดขึ้นจากสิ่งใด จะให้ความสำคัญกับประเด็นใดมากที่สุด สำหรับข้อมูลที่สำคัญที่ช่วยให้ทราบการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของสภาวะเศรษฐกิจของประเทศ อาทิเช่น ข้อมูลอัตราการมีงานทำของประชากรอันเป็นข้อมูลที่แสดงสถานะแรงงานที่ช่วยในการสร้างรายได้ให้กับประเทศในภาพรวมข้อมูลรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเป็นข้อมูลที่บ่งบอกสถานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของสังคมไทยในระดับครัวเรือนหรือแม้กระทั่งข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและสุขภาพของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้คุณภาพของประชากรในประเทศว่าจะสามารถขับเคลื่อนประเทศไปในทิศทางใด เป็นต้น โดยข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหลาย ๆ หน่วยงานได้จัดเก็บอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้ประกอบการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่จะช่วยขับเคลื่อนสภาวะเศรษฐกิจในประเทศต่อไป

สำหรับข้อมูลดังกล่าวข้างต้นที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับประเทศนั้น หน่วยงานภาครัฐ/เอกชนส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลที่จัดเก็บในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) ซึ่งมีข้อจำกัดเนื่องจากเป็นข้อมูลของประชากรหรือตัวอย่างที่เวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่เหมาะสมสำหรับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัต เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ทำให้ไม่สามารถลำดับได้ว่าเหตุการณ์ใดมาก่อน เหตุการณ์ใดมาหลัง ส่งผลให้การอ้างอิงเกี่ยวกับความเป็นสาเหตุและผลกระทบทำได้ยาก จึงอาจทำให้นโยบายที่กำหนดขึ้นมาบนฐานข้อมูลภาคตัดขวางมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่ประสบผลสำเร็จ ถึงแม้ว่าเราจะสามารถนำข้อมูลภาคตัดขวางที่จัดเก็บหลาย ๆ รอบต่างช่วงเวลา (โดยที่ในแต่ละรอบของการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำการสุ่มตัวอย่างใหม่ทุกครั้ง) มารวมเข้าด้วยกันหรือที่เรียกว่า Pooled Cross-Sectional

Data แล้วทำการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ดังกล่าวก็ยังคงมีข้อจำกัดอยู่ในเรื่องความสมเหตุสมผลในการอ้างอิงเกี่ยวกับปัจจัยทำนายหรือปัจจัยที่เป็นสาเหตุ เนื่องจากการวิเคราะห์ยังมีส่วนของการเปรียบเทียบลักษณะเดียวกันของต่างบุคคลกัน และที่สำคัญคือเราไม่สามารถควบคุมลักษณะของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะที่สังเกตหรือวัดได้ยาก แต่มีผลกระทบต่อผลของนโยบาย นอกเหนือจากปัจจัยที่คาดว่าจะเป็สาเหตุ (ตัวนโยบายที่คาดว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้) แต่ในทางตรงกันข้ามการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นการสังเกตบุคคลเดียวกันมากกว่า 1 ครั้งหรือติดตามบุคคลเดียวกันเมื่อเวลาเปลี่ยนไป หรือที่เรียกว่า การสำรวจโดยใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) ซึ่งเป็นข้อมูลในลักษณะระยะยาว (Longitudinal Data) นั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ตัวอย่างซ้ำนี้ ทำให้เราสามารถควบคุมลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน (โดยเฉพาะที่เป็นลักษณะส่วนบุคคลที่ไม่เปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาที่ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ) ที่อาจมีผลกระทบต่อผลของนโยบายได้ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้ทำให้การอ้างอิงเกี่ยวกับความเป็นสาเหตุของนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ มีความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น

ในการพิจารณาถึงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยในปัจจุบันนั้น สำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดเก็บข้อมูลภายใต้โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนซึ่งจัดเก็บทุก ๆ ปีตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา โดยสุ่มตัวอย่างครัวเรือนสำหรับการจัดเก็บข้อมูลชุดใหม่ทุกครั้งที่ทำการสำรวจ (Cross-Sectional Data) แต่ยังมีข้อมูลอีกลักษณะหนึ่งที่หน่วยงานดังกล่าวได้จัดเก็บตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 ภายใต้ชื่อโครงการเดียวกันแต่เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะที่ใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) เป็นการติดตามเก็บข้อมูลครัวเรือนเดิมทุกรอบของการสำรวจ โดยมีครัวเรือนตั้งต้นจำนวน 6,000 ครัวเรือน เริ่มการสำรวจในปี 2548 และติดตามเก็บข้อมูลจนถึงปี พ.ศ. 2555 โดยข้อมูลที่สำรวจทั้งสองแหล่งจะมีเนื้อหาหรือลักษณะของข้อมูลคล้าย ๆ กันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของครัวเรือน รายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ฯลฯ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ นอกจากจะศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายแล้ว สิ่งที่ต้องทราบต่อไปคือ ปัจจัยหรืออิทธิพลของอะไรที่ทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง ซึ่งส่วนนี้จะช่วยให้การกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการศึกษานิธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คุณลักษณะและสุขภาพของสมาชิกที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน จะมาช่วยตอบโจทย์ต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นได้เป็นอย่างดีอีกทั้งจากความได้เปรียบของข้อมูลที่จัดเก็บแบบใช้ตัวอย่างซ้ำสามารถทำให้เราควบคุมปัจจัยอื่นๆที่อาจส่งผลต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนโดยที่การสำรวจดังกล่าวไม่ได้จัดเก็บไว้ เช่นรสนิยม ความชอบ และมาตรฐานการใช้จ่ายของสมาชิกและหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นลักษณะที่วัดยาก เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ตัวอย่างซ้ำ) ปี พ.ศ. 2548-2555 มาศึกษาโดยพิจารณาปัจจัยในลักษณะของการอธิบายความผันแปรระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) ที่เป็นการนำข้อมูลตัวอย่างซ้ำมาวิเคราะห์ภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data Analysis) และทำการวิเคราะห์เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะระยะยาว (Longitudinal Data Analysis) และที่สำคัญองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษานี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยเฉพาะในเรื่องของความยากจนและหนี้สินของครัวเรือนไทย อีกทั้งยังสามารถนำไปวางแผนในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ในอนาคตต่อไปได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยและการเปลี่ยนแปลงระหว่างปี พ.ศ. 2548-2555
2. ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะของครัวเรือนและสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยโดยพิจารณาทั้งในมิติความแตกต่างระหว่างครัวเรือน (Between Households) และการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Within Households)

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องการใช้จ่ายของครัวเรือนจำเป็นต้องเข้าใจความหมายหรือคำนิยามของการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่งคำจำกัดความนี้ผู้วิจัยอ้างอิงตามแหล่งข้อมูลที่น่ามาศึกษา (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, น. 18-19) โดยได้ให้ความหมายไว้ว่า ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ “สิ่งของหรือการบริการด้านต่าง ๆ” ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ/จ่ายด้วยเงิน หรือได้มาโดยไม่ได้อะไร/จ่าย (ผลิตเองได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น/รัฐเป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง) โดยแบ่งออกเป็น 11 หมวด ได้แก่ ค่าที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน ค่าอาหาร/เครื่องดื่มและยาสูบ ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่านค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล ค่าใช้จ่ายด้านสังคม ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ภาษี เบี้ยประกันชีวิต ฯลฯ) อย่างไรก็ตามการศึกษาค้างครั้งนี้จะพิจารณาค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนในภาพรวมของครัวเรือนเท่านั้นจะไม่ลงรายละเอียดในหมวดการใช้จ่าย

สำหรับการพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนในครั้งนี้ ครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ 4 กลุ่ม คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือนและสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน ปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทุพโภชนาการ และสัดส่วนที่มีการปรึกษาปัญหาสุขภาพ และปัจจัยด้านคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นปัจจัยควบคุมสำหรับการศึกษาค้างครั้งนี้ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และการนับถือศาสนา ส่วนรายละเอียดของแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในแต่ละปัจจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะรายได้ของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่งทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Keynes, 1936) เชื่อว่าในระบบเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ตั้งใจไว้ของครัวเรือนในช่วงเวลาหนึ่งจะถูกกำหนดโดยระดับรายได้สมบูรณ์ในช่วงเวลานั้น โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้รายได้ดังกล่าวควรเป็นรายได้ประชาชาติที่สุทธิหลังหักภาษีแล้ว (เป็นรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายใช้สอยได้จริง)

สามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$C = a + bY ; a > 0, 0 < b < 1$$

- เมื่อ C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค
- a คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในขณะที่ยังไม่มีรายได้ (Autonomous Consumption Expenditure: แม้ว่าบุคคลจะยังไม่มีรายได้ ($Y=0$) แต่เพื่อความอยู่รอดก็ยังคงต้องกินต้องใช้อยู่)
- b คือ ค่าสัมประสิทธิ์ซึ่งแสดงถึงความชัน (Slope) ของเส้นการบริโภค
- Y คือ ระดับรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายใช้สอยได้จริง

นอกจากรายได้ที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายแล้ว ยังมีทฤษฎีการบริโภคอื่นๆ ที่ค้นพบว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่ส่งผลต่อการใช้จ่าย ได้แก่ ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Duesenberry, 1949) ซึ่งเชื่อว่านอกจากรายได้แล้วยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่าย คือ พฤติกรรมการเลียนแบบในการบริโภคของสังคม (Demonstration Effect) กล่าวคือ หากครัวเรือนใดมีระดับรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับค่าต่ำกว่าระดับรายได้เฉลี่ยของสังคมมีแนวโน้มที่ครัวเรือนนั้นจะมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคต่อรายได้ค่อนข้างสูง ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Deaton, 2005) เชื่อว่า รายจ่ายของครัวเรือนขึ้นอยู่กับการคาดคะเนของรายได้ตลอดช่วงอายุขัยทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ ในช่วงชีวิตของบุคคลขณะที่มีอายุน้อย จะมีรายได้อยู่ในระดับต่ำ และจะมีรายได้สูงขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น ต่อมาเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุก็จะกลับมามีรายได้ลดลงอีกครั้ง และทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Friedman, 1957, pp. 20-37) เชื่อว่าปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนในระยะยาวจะขึ้นอยู่กับรายได้ถาวร (รายได้หลังหักภาษีแล้ว) โดยมีความสัมพันธ์กันในสัดส่วนคงที่

จากทฤษฎีการบริโภคดีังกล่าว พบว่า รายได้ของครัวเรือนคือปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนนอกจากนี้การมีหรือไม่มีกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจอันหมายถึงการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนก็อาจจะมีผลกระทบต่อรายจ่ายของครัวเรือนซึ่งจากงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนในอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี (Skulcharoen, 2002) ค้นพบว่า สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน เช่นกัน

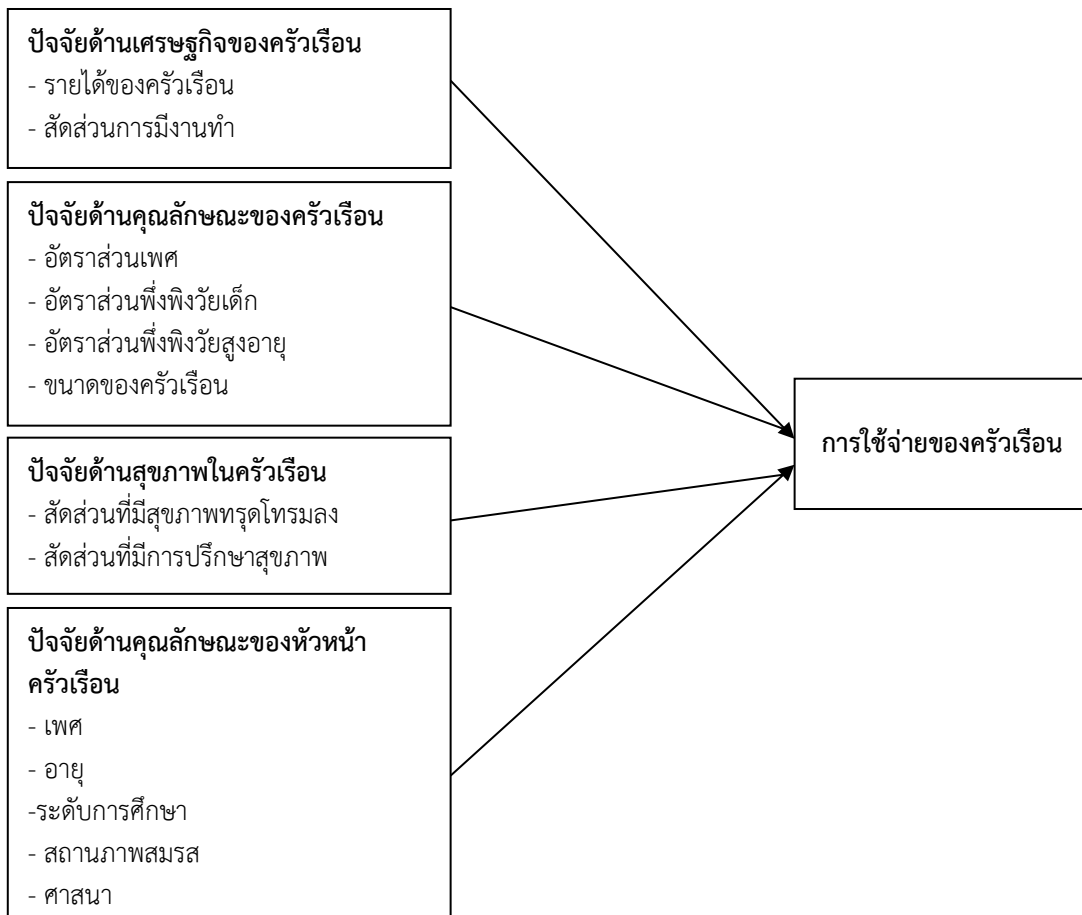
ส่วนกลุ่มปัจจัยที่เหลือเป็นปัจจัยที่ไม่ใช่ด้านเศรษฐกิจอันได้แก่ คุณลักษณะของครัวเรือนและปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือนนั้น จากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางประชากร (Todaro & Smith, 2006, p. 275) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สำคัญในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของประชากร สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของประชากรเกิดขึ้นจากการอัตราการเกิด อัตราการตายของประชากร ซึ่งแบ่งเป็นสามระยะ คือ ระยะที่หนึ่งมีการเกิดและการตายในอัตราที่สูงใกล้เคียงกัน การเปลี่ยนแปลงขนาดของประชากรเป็นไปตามธรรมชาติ ระยะที่สองมนุษย์เริ่มควบคุมอัตราการตายได้โดยการมีระบบการสาธารณสุขที่ดี ทำให้อัตราการตายลดน้อยลง แต่อัตราการเกิดยังสูงอยู่ ส่งผลให้ประชากรเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และระยะที่สามเป็นผลกระทบมาจากระยะที่สองเมื่อประชากรเพิ่มสูงขึ้นประชาชนเริ่มตระหนักถึงผลเสียของการเพิ่มขึ้น จึงลดอัตราการเกิดให้น้อยลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนภาพลงมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครัวเรือนทั้งในด้าน

ประชากร เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและสุขภาพ อันมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยและปัจจัยที่มีอิทธิพลนั้น ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีความสำคัญกับการศึกษาและช่วยให้สามารถกำหนดกรอบการวิจัยได้ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิเช่น งานวิจัยที่สนับสนุนรายได้ของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน (ภัทรกร กิจชัยนุกูล, 2556; อนพัทย์ หนองคู, 2555) นอกจากรายได้ของครัวเรือนแล้วขนาดของครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (Skulcharoen, 2002) ยังส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนเช่นกัน สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่ โครงสร้างอายุของประชากรและอายุคาดเฉลี่ยของประชากร (มนสิการ กาญจนะจิตร, 2556) โดยเฉพาะองค์ประกอบของประชากรวัยพึ่งพิงส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ การมีประชากรวัยพึ่งพิงที่เป็นวัยสูงอายุมากจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าประชากรวัยพึ่งพิงที่เป็นวัยเด็ก สำหรับงานวิจัยที่นำข้อมูลลักษณะ Panel Data มาใช้ในการศึกษาเป็นงานวิจัยที่ศึกษาผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) กับการบริโภคของครัวเรือน (Gulcin & Aycan, 2014) พบว่า GDP เป็นตัวแปรหลักที่อธิบายการใช้จ่ายสำหรับการบริโภคของครัวเรือนได้เป็นอย่างดีด้วยสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ร้อยละ 99 และงานวิจัยเรื่องศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงรายได้ที่มีต่อการใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนในประเทศไนจีเรีย (Akekere & Yousuo, 2012) ก็พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (รายได้) ส่งผลต่อการใช้จ่ายสำหรับการบริโภคอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาข้างต้นทำให้ทราบเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะและสุขภาพของครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีบุคลิกภาพ (Spranger, 1928) และทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม (Rokeach, 1973) พร้อมด้วยงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมบริโภค: อาหารนิยมบริโภคกับอาหารเพื่อสุขภาพ (ธีรวิทย์ วราธรไพบูลย์, 2557, น. 255-264) ที่ระบุว่า ยังมีตัวแปรหรือปัจจัยอีกลักษณะหนึ่ง เช่น ค่านิยมหรือรสนิยมในการบริโภค ความชอบในการบริโภค แบบแผนในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน เป็นต้น มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในการบริโภคของแต่ละคน ซึ่งงานวิจัยนี้ไม่ได้สนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเหล่านี้ที่มีผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนดังนั้นจึงกำหนดตัวแปรเหล่านี้เป็นปัจจัยควบคุม แต่ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารังนี้ไม่ได้จัดเก็บข้อมูลดังกล่าว ดังนั้นในการศึกษาความผันแปรของค่าใช้จ่ายระหว่างครัวเรือนผู้วิจัยจึงควบคุมตัวแปรหรือปัจจัยดังกล่าวโดยใช้คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรแทน (Proxy Variable) ส่วนการศึกษาการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่าย (ภายใน) ของครัวเรือน ผู้วิจัยทำการควบคุมตัวแปรนี้และตัวแปรภายนอกอื่นๆโดยใช้วิธีการถดถอยพหุวิเคราะห์ข้อมูลตัวอย่างซ้ำ แบบ Fix Effect Regression Model (FEM) วิธี First Difference Estimator ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษาได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ในปี พ.ศ. 2548-2555 โดยกำหนดแผนการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิสองขั้นตอน (Two-Stage Stratified Random Sampling) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2548, น. 1 - 8) เป็นการสำรวจที่ครอบคลุมทั้ง 76 จังหวัดทั่วประเทศไทยและในแต่ละจังหวัดแบ่งออกได้เป็น 2 เขต คือ ในเขตเทศบาล (Municipal Area) และนอกเขต (Non-municipal Area) ยกเว้นกรุงเทพมหานครซึ่งมีแต่ส่วนที่เป็น “ในเขตเทศบาล” เท่านั้น ดังนั้นการสุ่มตัวอย่างครั้งนี้จึงมีทั้งหมด 151 ชั้นภูมิและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องสำหรับข้อมูลดังกล่าวเริ่มจัดเก็บตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 จำนวน 5 รอบ สามารถแสดงจำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ใช้สำหรับการศึกษาในแต่ละปีและตัวอย่างครัวเรือนที่ติดตามได้ระหว่างปีดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างสำหรับการศึกษาแต่ละปีและช่วงปีของการเปลี่ยนแปลง

ปี/ช่วงปี (พ.ศ.)	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง	
	ตั้งต้น	ใช้ในการวิเคราะห์
ปี 2548	6,000	6,000
ปี 2548 - 2550	-	5,587
ปี 2550	6,252	5,771
ปี 2550 - 2553	-	5,395
ปี 2553	6,442	5,510
ปี 2553 - 2555	-	5,067
ปี 2555	7,238	5,680
ปี 2548 - 2555	-	4,868

สำหรับวิธีวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาการใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน โดยพิจารณาค่าใช้จ่ายและโครงสร้างของค่าใช้จ่ายตามหมวดต่าง ๆ ของครัวเรือนในภาพรวมระดับประเทศโดยการนำข้อมูลของแต่ละรอบการสำรวจมาวิเคราะห์ในลักษณะภาคตัดขวางซึ่งจำนวนครัวเรือนจะเปลี่ยนแปลงไปแต่ละปีเพราะมีบางครัวเรือนที่ไม่สามารถติดตามได้ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงทำให้งานสถิติแห่งชาติที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนใหม่มาทดแทนและพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลครัวเรือนที่สามารถติดตามได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 จำนวน 4,868 ครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะและด้านสุขภาพของครัวเรือนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน และเพื่อให้ได้ภาพรวมของอิทธิพลดังกล่าวที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย การศึกษาครั้งนี้จึงแยกพิจารณาเป็น 2 มิติ คือ

1) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผันแปรของค่าใช้จ่ายระหว่างครัวเรือน (Differences between Households) ที่เป็นการนำข้อมูลแต่ละรอบการสำรวจ คือ วิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลการสำรวจในรอบที่ 1 (ปี 2548) รอบที่ 3 (ปี พ.ศ. 2550) รอบที่ 4 (ปี พ.ศ. 2553) และรอบที่ 5 (ปี พ.ศ. 2555) เป็นอิสระจากกัน ในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) การวิเคราะห์ในแต่ละรอบการสำรวจใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) เขียนสมการทั่วไปเมื่อกำหนด (สมมติ) ให้มีตัวแปรอิสระ 3 ตัว ได้ดังนี้

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \varepsilon_{ij}$$

เมื่อ

 Y_i คือ ค่าสังเกตที่ i ของตัวแปรตามที่เราสนใจศึกษา X_{1i}, X_{2i}, X_{3i} คือ ค่าสังเกตที่ i ของตัวแปรอิสระแต่ละตัว β_0 คือ จุดตัดของสมการถดถอย β_i คือ สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระที่ i ; $i=1,2,3$ ε_{ij} คือ ความคลาดเคลื่อนสุ่ม (Error Term)

และสมการสำหรับการศึกษาในแต่ละรอบ คือ

การใช้จ่ายของครัวเรือน (Expenditure) = f (เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, สถานภาพสมรส, ศาสนา, รายได้, สัดส่วนการมีงานทำ, อัตราส่วนเพศ, อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก, อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ, ขนาดของครัวเรือน, สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง, สัดส่วนที่มีการรักษาสุขภาพ) โดยมีตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และศาสนาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรควบคุม

2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การใช้จ่ายของครัวเรือนเดิมรวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเมื่อเวลาเปลี่ยนไป ดังนั้นจึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาวแบบใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) การวิเคราะห์ในมิตินี้จึงต้องใช้ข้อมูลจากครัวเรือนที่สามารถติดตามได้ในทุกรอบของการสำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 ซึ่งมีอยู่จำนวน 4,868 ครัวเรือน โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่ศึกษาระหว่างรอบของการสำรวจ ดังนี้ ระหว่างปี พ.ศ. 2548-2550 ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2553 ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2555 และระหว่างปี พ.ศ. 2548-2555 โดยการวิเคราะห์ที่ใช้การถดถอยพหุ (Multiple Regression) แบบ Fixed Effect Model (FEM) วิธี First Differences Estimator (มนตรี พิริยกุล, 2556, น. 67-81) ซึ่งเหมาะสำหรับการวิเคราะห์ที่ใช้ตัวอย่างซ้ำที่ต้องการจะขจัดปัญหาเกี่ยวกับปัจจัย/ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variable) ที่มารบกวนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามของผู้วิจัยสนใจศึกษา ดังนี้

กำหนดให้

 t_1 คือ ข้อมูล ณ ต้นช่วงเวลา t_2 คือ ข้อมูล ณ ปลายช่วงเวลา

สมมติมีตัวแปรอิสระ 1 ตัว เราสามารถเขียนสมการถดถอยได้ดังนี้

$$Y_{it} = \beta_0 + \delta_0 d_t + \beta_1 X_{it} + \alpha_i + \mu_{it} \quad (1)$$

เมื่อ

 Y_{it} คือ ค่าสังเกตที่ i ณ เวลา t ของตัวแปรตามที่เราสนใจศึกษา X_{it} คือ ค่าสังเกตที่ i ณ เวลา t ของตัวแปรอิสระ

- β_0 คือ จุดตัดของสมการถดถอย
- β_1 คือ สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ
- δ_0 คือ สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรดัมมี่
- d_t คือ Dummy Variable
- $$d_t = \begin{cases} 1 & \text{; ข้อมูลนั้นมาจากปลายช่วงเวลา} \\ 0 & \text{; ข้อมูลนั้นมาจากต้นช่วงเวลา} \end{cases}$$
- α_i คือ Unobserved Time-Invariant Effects หรือ Fixed Effect
- μ_{it} คือ Error Term หรือ Time-Varying Error

จากสมการ (1) จุดตัดของสมการถดถอย ณ เวลา t_1 คือ β_0 และ ณ เวลา t_2 คือ $\beta_0 + \delta_0$ ดังนั้น

$$\text{สมการถดถอย ณ เวลา } t_2; Y_{i2} = (\beta_0 + \delta_0) + \beta_1 X_{i2} + \alpha_i + \mu_{i2} \quad (2)$$

$$\text{สมการถดถอย ณ เวลา } t_1; Y_{i1} = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \alpha_i + \mu_{i1} \quad (3)$$

นำ (2) – (3)

$$\begin{aligned} Y_{i2} - Y_{i1} &= \delta_0 + \beta_1 (X_{i2} - X_{i1}) + (\alpha_i - \alpha_i) + (\mu_{i2} - \mu_{i1}) \\ \Delta Y_i &= \delta_0 + \beta_1 \Delta X_i + \Delta \mu_i \end{aligned} \quad (4)$$

จากสมการ (4) จะเห็นว่าตัวแปร Unobserved Time - Invariant Effects หรือ Fixed Effect (α_i) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาระบุในสมการหรือเป็นตัวแปรที่สังเกตหรือวัดยาก เช่น ค่านิยมหรือรสนิยมในการบริโภค ความชอบในการบริโภค แบบแผนในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนความเข้มงวดในการควบคุมการใช้จ่ายของหัวหน้าครัวเรือน ฯลฯ ถูกกำจัดออกไปจากสมการถดถอย ทำให้ผลการวิเคราะห์การถดถอยช่วยลดความเอนเอียง (Bias) ของการประมาณค่าพารามิเตอร์ต่าง ๆ ได้ ผลการศึกษาที่ได้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และสมการสำหรับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาเป็นดังนี้

การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ($\Delta \text{Expenditure}$) = f (Δ รายได้, Δ สัดส่วนการมีงานทำ, Δ อัตราส่วนเพศ, Δ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก, Δ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ, Δ ขนาดของครัวเรือน, Δ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง, Δ สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ) สำหรับตัวแปรที่ศึกษาและวิธีการวัดตัวแปรต่าง ๆ แสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวแปรที่ศึกษาและวิธีการวัด

ปัจจัย	ชื่อตัวแปร	การวัดตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์	
		Differences Between Households	Changes Within Households
ตัวแปรตาม	ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
ตัวแปรอิสระ			
ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะ ของครัวเรือน	รายได้ของครัวเรือน	รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
	สัดส่วนการมีงานทำ	สัดส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกที่มีงานทำต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนการมีงานทำ
	อัตราส่วนเพศของครัวเรือน	อัตราส่วนระหว่างจำนวนเพศชายต่อจำนวนเพศหญิงในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนเพศ
	อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	อัตราส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่า 15 ปีต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-59 ปี	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก
	อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	อัตราส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่า 15 ปีต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-59 ปี	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก
	อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ	อัตราส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-59 ปี	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ
	ขนาดของครัวเรือน	จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนทั้งหมด	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนทั้งหมด
	สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง	สัดส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกที่ตอบแย่ลง/แย่มากต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง
	สัดส่วนที่ไปปรึกษาสุขภาพ	สัดส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกที่ปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจากแพทย์ 1 ครั้งขึ้นไปต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนที่ไปปรึกษาสุขภาพ
	ด้านสุขภาพในครัวเรือน		

ปัจจัย	ชื่อตัวแปร	การวัดตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์	
		Differences Between Households	Changes Within Households
ตัวแปรควบคุม			
ด้าน			
คุณลักษณะ ของหัวหน้า ครัวเรือน	เพศ	เพศของหัวหน้าครัวเรือน	1 เพศชาย 2 เพศหญิง (กลุ่มอ้างอิง)
	อายุ	อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีค่าอยู่ระหว่าง	0-120 ปี
ระดับ การศึกษา	ระดับ	การศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน	
	การศึกษา	1 ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	2 มัธยมศึกษาตอนต้น/ปลาย
สถานภาพ สมรส		3 อนุปริญญา/ปริญญาตรี	4 สูงกว่าปริญญาตรี (กลุ่มอ้างอิง)
	สถานภาพ	สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน	
ศาสนา	สมรส	1 โสด 2 แต่งงาน	3 หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ (กลุ่มอ้างอิง)
	ศาสนา	การนับถือศาสนาของหัวหน้าครัวเรือน	
		1 ศาสนาพุทธ 2 ศาสนาคริสต์	3 ศาสนาอิสลาม (กลุ่มอ้างอิง)

ผลการศึกษาและการอภิปราย

การใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

การใช้จ่ายของครัวเรือนในภาพรวมระดับประเทศ

การใช้จ่ายของครัวเรือนในภาพรวมของประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2548-2555 (ตารางที่ 3) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือนเล็กน้อย คือ 8,740.83 บาทในปี พ.ศ. 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 14,797.62 บาทในปี พ.ศ. 2555 อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้ง 11 หมวด (ตารางที่ 4 และ ภาพที่ 2) แล้ว พบว่า โครงสร้างของค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในช่วงเวลาดังกล่าวไม่เปลี่ยนแปลง โดยหมวดที่ครัวเรือนใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงที่สุด คือ ค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2548-2555 มีสัดส่วนอยู่ประมาณร้อยละ 37-40 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือน หรือเฉลี่ยประมาณเดือนละ 3,700 4,500 5,700 และ 5,900 บาท ในปี พ.ศ. 2548, 2550, 2553 และ 2555 ตามลำดับ รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในหมวดการเดินทาง และยานพาหนะมีสัดส่วนอยู่ประมาณร้อยละ 19-25 ถัดมาคือ หมวดที่อยู่อาศัย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 ประเด็นที่น่าสนใจก็คือสัดส่วนของค่าใช้จ่ายครัวเรือนในหมวดที่สำคัญ 2 หมวด คือ หมวดการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างมากกับการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพ พบว่ามีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพียงประมาณ

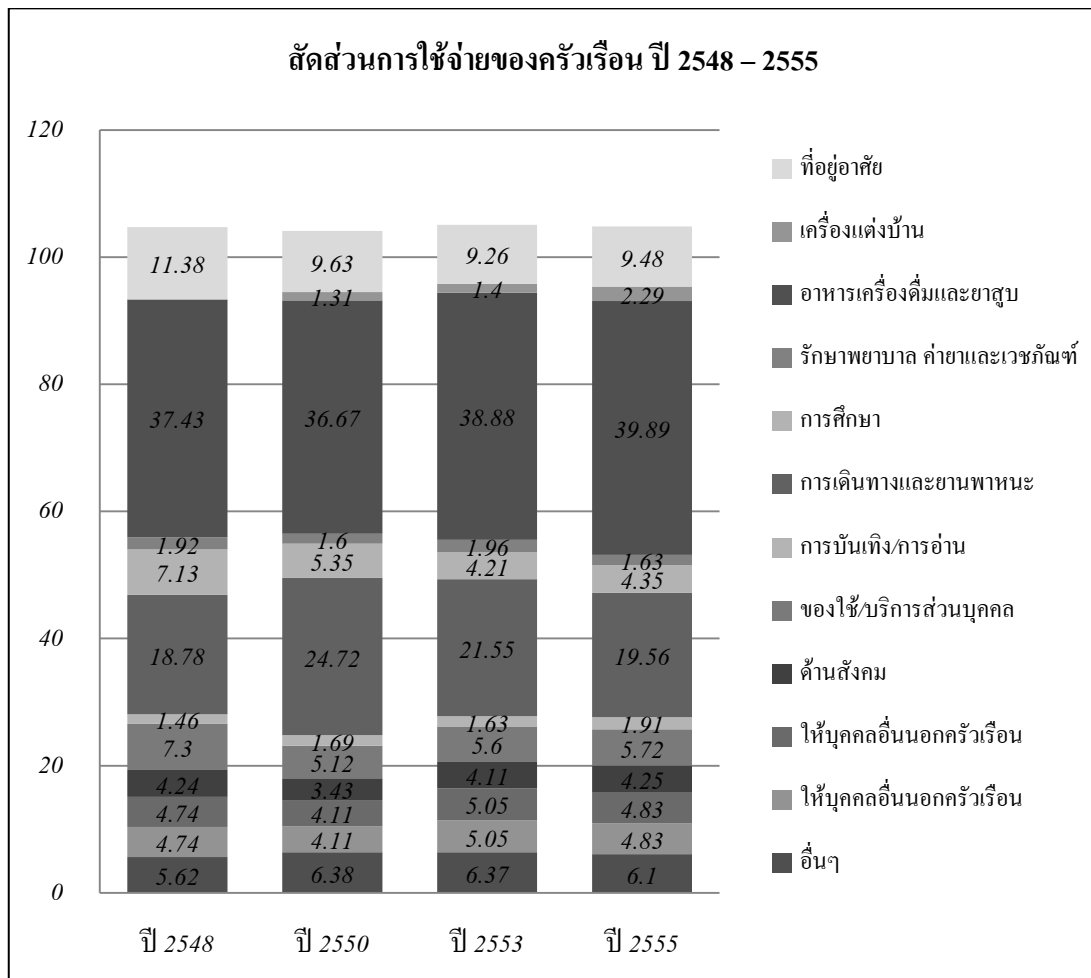
ร้อยละ 4-7 และหมวดการรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ซึ่งถือเป็นหมวดที่มีความสำคัญสำหรับสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนกลับพบว่ามีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 1.92 1.60 1.96 และ 1.63 ในปี พ.ศ. 2548, 2550, 2553 และ 2555 ตามลำดับ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับน้อย ดังนั้นโดยสรุปจากโครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในแต่ละปีที่ศึกษา จะเห็นว่า โครงสร้างค่าใช้จ่ายไม่แตกต่างกัน โดยค่าใช้จ่าย 3 ลำดับแรกก็ยังคงเป็นค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะและค่าที่อยู่อาศัย ซึ่งค่าใช้จ่ายต่อเดือนใน 3 หมวดหลักนี้รวมกันเป็นประมาณร้อยละ 70 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดต่อเดือนของครัวเรือนไทย

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย (S.D.) ของค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อเดือน จำแนกตามหมวดการใช้จ่าย (หน่วย: บาท)

หมวดการใช้จ่าย	ปี 2548 (n=6,000)	ปี 2550 (n=5,771)	ปี 2553 (n=5,510)	ปี 2555 (n=5,680)
ที่อยู่อาศัย	1,122.54(2,015.98)	1,170.01(2,186.10)	1,356.60(3,374.08)	1,402.26(2,835.61)
เครื่องแต่งบ้าน	-	158.67(926.30)	204.67(1,566.97)	338.66(1,549.05)
อาหาร	3,692.29(2,822.53)	4,457.24(3,909.14)	5,696.02(5,824.64)	5,902.86(5,697.24)
เครื่องดื่มและยาสูบ				
รักษาพยาบาล/ยา/เวชภัณฑ์	189.53(590.95)	193.88(830.52)	287.51(1,193.78)	240.73(918.09)
การศึกษา	703.01(1,609.24)	649.90(1,536.22)	616.45(1,819.5)	643.22(2,794.63)
การเดินทาง/ยานพาหนะ	1,852.08(4,562.94)	3,004.69(4,824.80)	3,157.35(5,196.28)	2,894.06(5,191.93)
การบันเทิง/การอ่าน	143.79(434.46)	205.09(478.48)	238.57(536.06)	283.11(764.24)
ของใช้บริการ/ส่วนบุคคล	720.08(1,111.32)	622.69(1,000.57)	820.38(1,365.91)	846.15(1,859.97)
ด้านสังคม	418.04(849.26)	417.26(618.7)	601.67(2,404.83)	628.31(1,192.05)
บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	467.42(1,939.76)	499.48(1,609.15)	740.07(2,377.92)	715.14(2,700.98)
อื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต ฯลฯ)	554.59(1,879.92)	775.94(1,842.52)	932.63(2,005.1)	903.12(2,502.45)
ค่าใช้จ่ายรวม	8,740.83(9,865.03)	12,154.86(12,350.78)	14,651.87(15,333.05)	14,797.62(15,445.61)

ตารางที่ 4 โครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามหมวดการใช้จ่าย (หน่วย: ร้อยละ)

หมวดการใช้จ่าย	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
ที่อยู่อาศัย	11.38	9.63	9.26	9.48
เครื่องแต่งบ้าน	-	1.31	1.40	2.29
อาหารเครื่องดื่มและยาสูบ	37.43	36.67	38.88	39.89
รักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์	1.92	1.60	1.96	1.63
การศึกษา	7.13	5.35	4.21	4.35
การเดินทางและยานพาหนะ	18.78	24.72	21.55	19.56
การบันเทิงการอ่าน/	1.46	1.69	1.63	1.91
ของใช้บริการส่วนบุคคล/	7.30	5.12	5.60	5.72
ด้านสังคม	4.24	3.43	4.11	4.25
ให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	4.74	4.11	5.05	4.83
อื่น ๆ	5.62	6.38	6.37	6.10
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

ภาพที่ 2 สัดส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือนปี 2548 - 2555¹

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นทำให้ทราบถึงปริมาณการใช้จ่ายและโครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยว่าเป็นอย่างไร จะเห็นได้ว่าปริมาณการใช้จ่ายโดยรวมเพิ่มขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2555 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายในเกือบทุกหมวดของค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะใน 3 หมวดหลัก อันได้แก่ อาหารเครื่องดื่มและยาสูบ การเดินทางและยานพาหนะ และที่อยู่อาศัย สำหรับค่าใช้จ่ายด้านอาหารเครื่องดื่มและยาสูบถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายหลักที่สำคัญที่สุดของครัวเรือนเพราะมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงที่สุดทุกปีและเมื่อพิจารณาโครงสร้างค่าใช้จ่ายในหมวดนี้ก็เป็นการยืนยันได้ว่า อาหารเครื่องดื่มและยาสูบเป็นหมวดหลักสำหรับครัวเรือนไทยเพราะสัดส่วนการใช้จ่ายสูงที่สุดเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยหรือครัวเรือนไทยเอา

¹ สัญลักษณ์/สี(ขาว-ดำ) ที่แสดงในแผนภูมิ เรียงลำดับตามหมวดการใช้จ่ายในตารางที่ 4.

ใจใส่เรื่องโภชนาการอาหารเป็นสำคัญ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์เพียงพอจะช่วยเพิ่มพลังงานให้ร่างกายนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หมวดการใช้จ่ายที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีหมวดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ ซึ่งเป็นหมวดที่มีสัดส่วนการใช้จ่ายโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูงพอสมควร สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว ค่าน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น การแข่งขันของคนมีมากขึ้น การออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ซึ่งต้องใช้จ่ายในเรื่องค่าเดินทาง ยานพาหนะ ส่งผลให้การใช้จ่ายในหมวดนี้มีสัดส่วนสูงและในอนาคตคาดว่าจะในหมวดนี้จะมีสัดส่วนการใช้จ่ายคงที่อยู่ในระดับนี้อย่างต่อเนื่อง สำหรับโครงสร้างการใช้จ่ายในหมวดการศึกษาและหมวดสุขภาพซึ่งถือเป็นหมวดสำคัญในการทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความรู้และมีสุขภาพ พลานามัยที่ดี พบว่าค่าใช้จ่ายทั้งสองหมวดนี้มีสัดส่วนการใช้จ่ายไม่ถึงร้อยละ 10 ของการใช้จ่ายทั้งหมด สะท้อนถึงการให้ความสำคัญของการศึกษาและสาธารณสุขในครัวเรือน อย่างไรก็ตามหากมองในแง่ของนโยบายต่างๆในระดับประเทศ การที่ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในสองหมวดนี้น้อยอาจเป็นเพราะรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงทุนหรือบริหารจัดการเกี่ยวกับการศึกษาและสุขภาพของประชาชนได้ดี ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการด้านต่างๆได้เป็นอย่างดีทั่วถึง เช่น นโยบายเรียนฟรีหรือการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กเรียนดีแต่ยากจน นโยบายกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) โครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) นโยบายประกันสุขภาพ บัตรทอง 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น จึงทำให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในหมวดเหล่านี้ลดลงทุก ๆ ปี

จากการศึกษาในส่วนของโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยข้างต้นทำให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของสังคมไทยว่าให้ความสำคัญเกี่ยวกับอะไร สิ่งใดที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับต้นๆในการใช้จ่ายแต่ละครั้งและเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยว่ามีความผิดปกติเกี่ยวกับการใช้จ่ายหรือไม่นั้น ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศต่างๆทั่วโลก ได้แก่ ประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันอย่างมาเลเซียและสิงคโปร์ ต่อเนื่องไปถึงประเทศเกาหลีใต้ที่อยู่ในทวีปเอเชีย ประเทศสวีเดนที่อยู่ในทวีปยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกาที่อยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ ได้ผลการศึกษาดังนี้

เริ่มต้นที่ประเทศมาเลเซีย (Department of Statistics Malaysia, 2011) พบว่า โครงสร้างการใช้จ่าย 3 ลำดับแรก คือ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยประมาณ 22% ค่าอาหาร² ประมาณร้อยละ 15 และค่าใช้จ่ายในการเดินทางประมาณร้อยละ 14 ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 1 เช่นเดียวกันกับประเทศสิงคโปร์ (Department of Statistics Singapore, 2014, p. 12) การใช้จ่ายที่สำคัญ 3 ลำดับแรก ก็ยังคงเป็นค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 30) ค่าอาหาร (ร้อยละ 20) และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ร้อยละ 14) ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 5 สำหรับประเทศเกาหลีใต้ (Statistics Korea, 2013) พบว่าครัวเรือนให้ความสำคัญกับค่าอาหารเป็นลำดับแรก (ร้อยละ 14) รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางประมาณร้อยละ 12 และที่น่าสนใจคือสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่สูงถึงร้อยละ 11 เป็นลำดับที่สามของการใช้จ่ายทั้งหมดส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยอยู่ในลำดับที่สี่ประมาณ ร้อยละ 10 เมื่อพิจารณาประเทศ

² หมายเหตุ ค่าอาหารของแต่ละประเทศที่นำมาพิจารณาไม่รวมค่าเครื่องดื่มและแอลกอฮอล์.

ที่อยู่ต่างทวีปอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา (BLS³, 2015) ก็พบว่าค่าใช้จ่าย 3 ลำดับแรกไม่ต่างจาก 3 ประเทศที่กล่าวมาข้างต้นมากนัก คือ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยร้อยละ 33 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางร้อยละ 18 และค่าอาหาร ร้อยละ 13 และประเทศสุดท้ายที่นำมาพิจารณาคือ ประเทศสวีเดน (Statistics Sweden, 2013) ซึ่งเป็นประเทศที่มีการจัดการด้านระบบสถิติเป็นลำดับต้น ๆ ของโลก พบว่า สัดส่วนการใช้จ่ายก็คล้าย ๆ ประเทศอื่นเช่นกัน คือ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยร้อยละ 30 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในหมวดการบันเทิง/การใช้เวลาว่างและสังคมร้อยละ 19 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางร้อยละ 18 และค่าอาหารอยู่ที่ร้อยละ 12

ดังนั้นจากการพิจารณาโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศต่าง ๆ ข้างต้นก็พอจะเป็นข้อมูลสนับสนุนได้ว่า การใช้จ่ายของประเทศไทยไม่ได้มีความผิดปกติหรือแตกต่างจากการใช้จ่ายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมากเท่าไรแต่มีบางหมวดที่แตกต่างขึ้นอยู่กว่าสภาพสังคมหรือวัฒนธรรมของประเทศเหล่านั้นเป็นอย่างไร เช่น ประเทศเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับหมวดการศึกษาเป็นลำดับต้น ๆ ต้องการพัฒนาเยาวชนหรือคนในชาติให้มีความสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ส่วนประเทศสวีเดนมีค่าใช้จ่ายในหมวดบันเทิง/การใช้เวลาว่างสูงถึงร้อยละ 19 แสดงให้เห็นถึงความต้องการพักผ่อนให้รางวัลกับชีวิตตนเอง เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

จากข้อได้เปรียบของข้อมูลโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ใช้ตัวอย่างซ้ำนี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งในภาพรวมและเป็นรายหมวดโดยใช้ข้อมูลในระดับครัวเรือนเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ ส่งผลให้การวิเคราะห์ถูกต้องแม่นยำกว่าการนำข้อมูลภาคตัดขวางที่จัดเก็บต่างช่วงเวลากันมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าตลอดช่วงปี พ.ศ. 2548-2555 (โดยในช่วงนี้มีการเก็บข้อมูลทั้งหมด 5 รอบ แต่นำมาวิเคราะห์เพียง 4 รอบ) ผู้จัดเก็บข้อมูลสามารถติดตามครัวเรือนเดิมได้ 4,868 ครัวเรือน ดังนั้นจึงจะนำเสนออัตราการเปลี่ยนแปลงเป็น 4 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ ช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 ช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 ช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 และช่วงปี พ.ศ. 2548-2555 ผลการศึกษา (ตารางที่ 5) พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยเฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 25 ส่วนใหญ่อัตราการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายแต่ละหมวดจะเพิ่มขึ้น มีเพียงหมวดที่อยู่อาศัย ค่ารักษาพยาบาลและหมวดการศึกษาที่อัตราการเปลี่ยนแปลงลดลง เมื่อพิจารณาเป็นช่วงเวลา จะเห็นว่า ช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 15 ซึ่งมากกว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 และช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 พอสมควร เมื่อพิจารณาในหมวดการใช้จ่าย พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงของหมวดต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 หลังจากนั้นอัตราการเปลี่ยนแปลงจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับปกติคือเพิ่มขึ้นหรือลดลงไม่มากนัก ตัวอย่างเช่นหมวดการบันเทิง/การอ่านเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 30 ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 และเปลี่ยนแปลงลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 ร้อยละ 0.28 ส่วนหมวดการเดินทาง/ยานพาหนะก็เช่นเดียวกัน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.75 ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 และเปลี่ยนแปลงลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 ประมาณร้อยละ 2 เป็นต้น สำหรับหมวดรักษาพยาบาล ค่ายา

³ Bureau of Labor Statistics U.S. Department of Labor.

และเวชภัณฑ์ กลับพบว่ามียัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นลดลงที่รุนแรงสม่ำเสมอทั้งสามช่วงเวลาก็คือ เปลี่ยนแปลงลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 ประมาณร้อยละ 15 เพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 ประมาณ ร้อยละ 22 และเปลี่ยนแปลงลดลงอีกครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 ประมาณร้อยละ 13 หมวดการใช้จ่ายอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น หมวดการศึกษา พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงมีทิศทางลดลงจากปีก่อนหน้าเสมอ โดยเฉพาะช่วง ปี พ.ศ. 2550-2553 อัตราการเปลี่ยนแปลงมีทิศทางลดลงประมาณร้อยละ 13 หมวดที่อยู่อาศัยมีอัตราการ เปลี่ยนแปลงในทิศทางลดลงเช่นกันประมาณร้อยละ 10 ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 และในปี พ.ศ. 2553-2555 พบว่า หมวดเครื่องแต่งบ้านมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 13

ตารางที่ 5 อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนปี 2548-2555 จำแนกตามหมวด การใช้จ่าย

หมวดการใช้จ่าย	ปี 2548 - 2550	ปี 2550 - 2553	ปี 2553 - 2555	ปี 2548 - 2555
ที่อยู่อาศัย	1.8	-10.30	1.33	-8.56
เครื่องแต่งบ้าน	-	7.79	13.45	-
อาหารเครื่องดื่มและยาสูบ	8.10	11.12	1.99	20.32
รักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์	-14.34	22.51	-13.46	-5.61
การศึกษา	-2.24	-12.64	-4.60	-18.01
การเดินทาง และยานพาหนะ	23.7	5.07	-2.52	24.14
การบันเทิง/การอ่าน	30.42	8.57	-1.70	31.60
ของใช้/บริการส่วนบุคคล	-3.71	9.81	-0.28	5.77
ด้านสังคม	0.27	6.35	4.65	11.12
ให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	-4.38	18.90	-10.12	3.85
อื่น ๆ	19.70	13.75	-5.36	25.12
การเปลี่ยนแปลงโดยเฉลี่ย	15.29	9.50	1.75	25.10

จากการศึกษาอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือนระหว่างปี พ.ศ. 2548-2555 เป็น เวลา 7 ปี (ตารางที่ 5) จะเห็นว่า โดยเฉลี่ยการใช้จ่ายทุกหมวดมียัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 25 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปริมาณการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย (ตารางที่ 3) ที่ทิศทางค่าใช้จ่ายค่อย ๆ สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 มียัตราการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงมากกว่าช่วงอื่น ๆ ซึ่งในปี พ.ศ. 2548 เป็นช่วงที่ระบบเศรษฐกิจไทยถือว่าอยู่ในช่วงชะลอตัวลงจากปีก่อนหน้านี้ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของ ครัวเรือนปี พ.ศ.2548 จึงน้อยกว่าปีอื่น ๆ ส่งผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในทุกหมวดการใช้จ่ายช่วงปี ดังกล่าว และอาจสืบเนื่องจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงนั้น (ทีมเศรษฐกิจ, 2556) ที่ส่งผล ทำให้ครัวเรือนไทยมีความระมัดระวังเรื่องการใช้จ่ายมากขึ้นเป็นพิเศษ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาใน หมวดการใช้จ่ายจะเห็นว่า หมวดการบันเทิง/การอ่าน มียัตราการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหมวดอื่น ๆ สะท้อนให้ เห็นว่า ครัวเรือนไทยในช่วงเวลานั้นมีความเครียดจากสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทาง การเมือง เศรษฐกิจของประเทศก่อนหน้านี้ชะลอตัวและกำลังฟื้นตัวขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นต้น ดังนั้นจึง ต้องหาวิธีการพักผ่อนโดยการบันเทิง เช่น ดูหนัง ฟังเพลงหรืออ่านหนังสือเพื่อช่วยผ่อนคลายจากความกดดัน

ต่าง ๆ แต่หลังจากปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมาสถานการณ์ต่าง ๆ เริ่มคงที่อัตราการเปลี่ยนแปลงในหมวดต่างๆไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ที่น่าสังเกต คือ หมวดสุขภาพมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงสูงทั้งสามช่วงของการศึกษา เมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า ในปี พ.ศ. 2550 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาสุขภาพจะเข้าไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ (ร้อยละ 33.5) สถานีนอนามัย/ศูนย์บริการสาธารณสุข (ร้อยละ 34.2) และคลินิกเอกชนเพียงร้อยละ 24 แต่ในปี พ.ศ. 2553 ประชาชนเข้าไปรักษาที่คลินิกเอกชนมากขึ้น (ร้อยละ 19.80) ซึ่ยอมมาทานเองประมาณร้อยละ 17 มีเพียงประมาณร้อยละ 19 ที่เข้ารักษาที่สถานีนอนามัย/ศูนย์บริการสาธารณสุขซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิม จึงเป็นเหตุผลที่ค่าใช้จ่ายในหมวดค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น แต่พอปี พ.ศ. 2555 ประชาชนหันมารักษาที่โรงพยาบาลของรัฐอีกครั้ง (ร้อยละ 35) อาจจะเป็นเนื่องจากมีบริการที่ดีขึ้นของโรงพยาบาลรัฐและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลทำให้ประชาชนเข้าถึงได้มากขึ้น จึงเป็นเหตุให้อัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ลดลง

การศึกษาทั้งปริมาณการใช้จ่ายในภาพรวมของประเทศและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือน ทำให้เห็นภาพการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในมิติต่าง ๆ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548-2555 เช่น มิติด้านโครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายหลักของครัวเรือนไทย จะเห็นว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบก็ยังคงเป็นหมวดหลักสำหรับการใช้จ่ายแต่ละปี แต่เมื่อพิจารณามิติด้านการเปลี่ยนแปลงเราจะเห็นการใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน เปลี่ยนแปลงเฉลี่ยสูงกว่าหมวดอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับการพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย อาจจะทำให้เราทราบถึงรายละเอียดที่ทำให้การใช้จ่ายแปรเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงได้ดียิ่งขึ้น ดังการศึกษาในหัวข้อถัดไป

อิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

การศึกษาในส่วนนี้จะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ 1 พิจารณาปัจจัยในแง่ความผันแปรระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) ที่เป็นการนำข้อมูลแต่ละรอบการสำรวจ คือ วิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลการสำรวจในรอบที่ 1 (ปี 2548) รอบที่ 3 (ปี 2550) รอบที่ 4 (ปี 2553) และรอบที่ 5 (ปี 2555) เป็นอิสระจากกันในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) การวิเคราะห์ในแต่ละรอบการสำรวจใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) และส่วนที่ 2 พิจารณาในแง่การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน (Changes within Households) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะระยะยาวแบบใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel data) โดยใช้ข้อมูลจากครัวเรือนที่สามารถติดตามได้ในทุกรอบของการสำรวจ ตั้งแต่ปี 2548-2555 จำนวน 4,868 ครัวเรือนซึ่งใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression) แบบ Fixed Effect Model (FEM) วิธี First Differences Estimator (มนตรี พิริยกุล, 2556, น. 67-81) ผลการศึกษาทั้ง 2 ส่วน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ความผันแปรระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households)

ผลการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยพิจารณาในแง่ความผันแปรระหว่างครัวเรือนดังตารางที่ 6 พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน และปัจจัยด้าน

สุขภาพในครัวเรือน ได้แก่ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในทุก ๆ ปีที่ศึกษา แต่สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ไม่มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในทุก ๆ ปีที่ศึกษา สำหรับอัตราส่วนเพศมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายในปี พ.ศ. 2555 และสัดส่วนที่มีการศึกษาสุขภาพมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายในปี พ.ศ.2548 เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรที่ศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 พบว่ารายได้ของครัวเรือนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนมากที่สุดและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากประมาณ 0.40 ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 0.49 ในปี พ.ศ. 2553 แต่ในปี พ.ศ. 2555 พบว่าค่าอิทธิพลลดลงจากปีก่อนหน้าเล็กน้อยเหลือประมาณ 0.42 รองลงมาคือ ขนาดของครัวเรือน พบว่า ค่าอิทธิพลมีแนวโน้มเพิ่มลดลงเช่นเดียวกันกับรายได้ของครัวเรือนโดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2553 ค่าอิทธิพลน้อยกว่าปีอื่น ๆ สำหรับตัวแปรอื่น ๆ เช่น อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ พบว่า มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ หากครัวเรือนมีวัยพึ่งพิงมากการใช้จ่ายในครัวเรือนจะลดลงและเมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าอิทธิพลจะเห็นว่า ค่าอิทธิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กค่อย ๆ ลดลง แต่ค่าอิทธิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมิแนวโน้มที่จะสูงขึ้น ถึงแม้ในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 จะลดลงก็ตาม ส่วนปัจจัยด้านสุขภาพ พบว่า สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในครัวเรือนคิดว่าตัวเองสุขภาพไม่ดีมากขึ้นจะทำให้การใช้จ่ายในครัวเรือนลดลงค่าอิทธิพลมีแนวโน้มลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2548-2553 และกลับเพิ่มขึ้นอีกครั้งหลังจากปี พ.ศ. 2553-2555

ตารางที่ 6 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548 (N=6,000)	ปี 2550 (N=5,771)	ปี 2553 (N=5,510)	ปี 2555 (N=5,680)
ตัวแปรควบคุม				
คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน				
เพศ (เพศหญิงเป็นกลุ่มอ้างอิง)	-0.028*	-0.016	0.010	0.024
อายุ	-0.019	-0.016	0.022	0.009
ระดับการศึกษา (สูงกว่าปริญญาตรีเป็นกลุ่มอ้างอิง)				
- ประถมศึกษา/ต่ำกว่า	-0.040	-0.045*	-0.067	-0.179***
- มัธยมศึกษา	0.104***	0.131***	0.065*	-0.042
- อนุปริญญา/ปริญญาตรี	0.206***	0.199***	0.138***	0.078**
สถานภาพสมรส (หม้าย/หย่า/แยกเป็นกลุ่มอ้างอิง)				
- โสด	-0.045***	-0.016	-0.003	-0.044**
- แต่งงาน	0.024	0.039**	0.054**	0.033*
ศาสนา (อิสลามเป็นกลุ่มอ้างอิง)				
- พุทธ	-0.005	-0.026*	-0.013	-0.026*
- คริสต์	0.009	0.018	0.013	0.008
ตัวแปรอิสระ				
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ				
รายได้ของครัวเรือน	0.403***	0.451***	0.488***	0.416***
สัดส่วนการมีงานทำ	0.008	0.011	-0.002	0.018

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548 (N=6,000)	ปี 2550 (N=5,771)	ปี 2553 (N=5,510)	ปี 2555 (N=5,680)
ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน				
อัตราส่วนเพศ	-0.017	-0.016	-0.012	-0.024*
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	-0.135***	-0.153***	-0.081***	-0.123***
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ	-0.038**	-0.042**	-0.084***	-0.057***
ขนาดของครัวเรือน	0.282***	0.246***	0.182***	0.226***
ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน				
สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง	-0.046***	-0.028**	-0.033**	-0.051***
สัดส่วนที่มีการรักษาสุขภาพ	0.072***	-0.017	-0.020	-0.015
ค่าคงที่	5.611***	5.838***	5.435***	6.289***
R ²	0.426	0.470	0.426	0.378
F-statistic	331.63***	263.90***	210.35***	172.51***
df.	5322	5069	4836	4835
R ² -change	0.279	0.317	0.294	0.259
F- statistic R ² -change	322.83***	378.20***	308.406***	250.501**

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 *** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001

จากตารางที่ 6 ทำให้ทราบปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนในมุมมองของการอธิบายความผันแปรระหว่างครัวเรือน ซึ่งการสรุปผลและการอภิปรายจะอธิบายในแต่ละปัจจัยดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือนและสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน แต่จากการศึกษา พบว่า มีเพียงรายได้ในครัวเรือนเท่านั้นที่มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนทุก ๆ ปีและถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่ช่วยให้ครัวเรือนต่าง ๆ มี สภาพคล่องในการจับจ่ายใช้สอย กล่าวคือ หากครัวเรือนใดมีรายได้สูงสภาพคล่องในการจับจ่ายใช้สอยก็จะสูงตามไปด้วยแต่หากครัวเรือนใดมีรายได้ต่ำการจับจ่ายใช้สอยก็จะต่ำตามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Keynes, 1936) ที่ว่าในระบบเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ตั้งใจไว้ของครัวเรือนในช่วงเวลาหนึ่งจะถูกกำหนดโดยระดับรายได้สมบูรณ์ในช่วงเวลานั้น โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และงานวิจัยอื่น ๆ ก็สนับสนุนว่ารายได้ของครัวเรือนเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน (วีรชัยถาวรทนต์ และเดือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์, 2552; Piyawan Skulcharoen, 2002; อนุพัทธ์ หนองคู, 2555) สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ค่าอิทธิพลไม่มีนัยสำคัญกับการใช้จ่ายในครัวเรือนซึ่งเป็นไปได้ว่า การที่สมาชิกในครัวเรือนมีงานทำส่งผลทำให้ครัวเรือนมีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จึงทำให้สัดส่วนการทำงานไม่มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าอิทธิพล

ของรายได้ของครัวเรือนจะเห็นว่า ค่าอรรถิพลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง บ่งบอกได้ว่าในอนาคตรายได้ของครัวเรือนจะมีความสำคัญต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน

ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือนถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่อธิบายคุณลักษณะของครัวเรือนว่าเป็นอย่างไรในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน บทสรุปของการศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก ค่าใช้จ่ายในภาพรวมของครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายๆงานที่กล่าวว่า ขนาดของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน สำหรับอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในทิศทางตรงกันข้าม (ประวิไลดา วิกรัยพัฒน์ อีรรัฐ กิตติเวช และ วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย, 2555; Skulcharoen, 2002) กล่าวคือ เมื่อในครัวเรือนมีสมาชิกที่เป็นวัยเด็กอายุน้อยกว่า 15 ปี มากกว่าสมาชิกที่เป็นวัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี) เช่นเดียวกันเมื่อมีสมาชิกวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากกว่าวัยทำงานจะทำให้การใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง ซึ่งเมื่อพิจารณาสัดส่วนการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับเด็ก คือ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และสัดส่วนการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ คือ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ เราจะเห็นว่าสัดส่วนการใช้จ่ายทั้ง 2 หมวดนี้เมื่อนำมารวมกันคิดเป็นสัดส่วนประมาณ ร้อยละ 7 ของการใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับน้อยมาก แต่ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ค่าอาหารและการเดินทาง ดังนั้นการที่ค่าอรรถิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงทั้งสองวัยมีทิศทางตรงกันข้ามกับการใช้จ่ายของครัวเรือนก็อาจจะหมายความว่า บุคคลทั้งสองวัยที่เพิ่มสูงขึ้นมีการรับประทานอาหาร การเดินทางน้อยลง โดยเฉพาะวัยสูงอายุมักจะอยู่ดูแลบ้านไม่ได้ออกไปทำงานหรือไปเที่ยวพักผ่อนนอกสถานที่ จึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและอีกทั้งการรับประทานอาหารในแต่ละมื้อก็ค่อนข้างน้อย ค่าใช้จ่ายด้านอาหารก็น้อยตามไปด้วย แต่หากเรามองอีกแง่หนึ่งสำหรับอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กซึ่งเป็นอนาคตของครอบครัวอาจสะท้อนให้เห็นลักษณะของครัวเรือนไทยในด้านการวางแผนการใช้จ่ายไว้สำหรับสมาชิกวัยเด็ก ซึ่งพ่อ - แม่อาจจะออมเงินไว้หรือลดค่าใช้จ่ายลงไม่ค่อยใช้จ่ายเหมือนเดิม ซึ่งเห็นได้จากงานวิจัยเรื่องหนี้สิน การใช้จ่าย และความสุขของครัวเรือนชนบท (วีรชัย ถาวรพนธ์ และ เดือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์, 2552, น. 978) โดยแสดงผลการวิเคราะห์อิทธิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กกับการใช้จ่ายเพื่อสร้างทุนมนุษย์ พบว่าอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายเพื่อสร้างทุนมนุษย์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญอย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าอรรถิพลของปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน จะเห็นว่า ค่าอรรถิพลของอัตราส่วนเพศอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอัตราส่วนเพศมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2555 แสดงว่าในอนาคตคาดว่าอัตราส่วนเพศจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนสำหรับขนาดของครัวเรือนค่าอรรถิพลมีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่าในอนาคตขนาดของครัวเรือนอาจไม่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอาจจะเกิดจากในอนาคตสมาชิกในครัวเรือนมีความรู้มากขึ้นทำให้มีความตระหนักในเรื่องการใช้จ่ายมีการควบคุมหรือจัดการค่าใช้จ่ายของตัวเองได้ดียิ่งขึ้น

ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน

สำหรับปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือนซึ่งประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง และสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน โดยปัจจัยด้านสุขภาพมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งปัจจัยเรื่องสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเพราะการที่คนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามมา ซึ่งประเด็นเรื่องการประเมินสุขภาพของตนเองเป็นการส่งเสริมให้รู้จักตัวเองมากขึ้นว่าสุขภาพของตนเองอยู่ระดับใด ดีกว่า เท่ากับ หรือแย่กว่าเดิม ผลที่ตามมาคือทำให้บุคคลนั้นตระหนักถึงสุขภาพของตัวเองว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อประเมินสุขภาพของตนเองต่ำกว่าหรือแย่กว่าเดิม การตื่นตัวที่จะรักษาสุขภาพ การเข้ารับการตรวจสุขภาพ การพบแพทย์เพื่อขอคำปรึกษา หรือแม้แต่กระทั่งการซื้อยามารับประทานเองก็จะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งสิ้นโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในหมวดสุขภาพ แต่จากการศึกษาข้างต้นกลับพบว่าเมื่อสมาชิกในครัวเรือนคิดว่าตัวเองสุขภาพไม่ดีมากขึ้นเท่าไร การใช้จ่ายของครัวเรือนกลับลดลง ซึ่งเป็นที่แน่นอนเมื่อพิจารณาสัดส่วนการใช้จ่ายในหมวดสุขภาพ พบว่า มีเพียงประมาณร้อยละ 2 ของการใช้จ่ายทั้งหมดน้อยกว่าสัดส่วนการใช้จ่ายในหมวดหลักๆ หลายเท่าตัว ดังนั้นการที่ปัจจัยด้านสุขภาพโดยเฉพาะสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงของสมาชิกในครัวเรือนมีทิศทางตรงกันข้ามกับการใช้จ่ายของครัวเรือน อาจหมายความว่า เมื่อสมาชิกในครัวเรือนคิดว่าตัวเองสุขภาพไม่ดีมากขึ้นทำให้มีความกังวลเรื่องสุขภาพของตนเองจึงระมัดระวังการรับประทานอาหาร ลดเครื่องดื่มหรือยาสูบให้น้อยลง เพื่อรักษาสุขภาพของตนเอง รวมถึงความยากลำบากในการเดินทางออกไปนอกบ้านส่งผลทำให้ค่าใช้จ่ายลดลงตามไปด้วย

ความผันแปรภายในครัวเรือน (Changes within households)

การศึกษาในส่วนนี้ก็ยังเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนแต่พิจารณาในลักษณะการอธิบายความผันแปรหรือการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ผลการศึกษาดังตารางที่ 8 ซึ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ภายในครัวเรือนว่ามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในครัวเรือนไทยอย่างไร โดยพิจารณา 4 ช่วงของการเปลี่ยนแปลงจากปี พ.ศ. 2548-2555 ผลการศึกษาในภาพรวมโดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงจากปี พ.ศ. 2548-2555 พบว่า เมื่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คุณลักษณะและสุขภาพของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก ขนาดของครัวเรือน สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง และสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพมีอิทธิพลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน สำหรับอัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งเราจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของรายได้ครัวเรือนมีอิทธิพลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงมากที่สุด รองลงมาคือขนาดครัวเรือนและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดโดยศึกษาในช่วงเวลาที่แคบลงเพื่อดูการเปลี่ยนแปลง 2-3 ปี จะเห็นว่าผลการศึกษาทั้งสามช่วงสอดคล้องกัน โดยเฉพาะปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและขนาดของครัวเรือน ที่ส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง มีเพียงอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุที่ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ช่วงแรกปี พ.ศ. 2548-2550 ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติแต่หลังจากนั้นตั้งแต่

ปี พ.ศ. 2550-2555 พบว่า มีอิทธิพลกับการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนในทิศทางลบ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าอิทธิพล จะเห็นว่า อิทธิพลของรายได้ครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก 0.25 ในปี พ.ศ. 2548-2550 เป็น 0.37 ในปี พ.ศ. 2553-2555 ส่วนการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ค่าอิทธิพลมีแนวโน้มลดลงจาก 0.08 ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 ลดลงเหลือ 0.05 ในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 สำหรับการเปลี่ยนแปลงขนาดของครัวเรือนและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก พบว่า ค่าอิทธิพลในแต่ละช่วงก็มีแนวโน้มลดลงเช่นเดียวกัน มีเพียงการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ ที่ค่าอิทธิพลในแต่ละช่วงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือ 0.02 0.05 0.07 ในปีช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 ช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 และช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 ตามลำดับส่วนการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศและการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพ พบว่าค่าอิทธิพลแต่ละช่วงมีแนวโน้มค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 7 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทย (ครัวเรือนที่ติดตามได้จำนวน 4,868 ครัวเรือน)

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548-2550	ปี 2550-2553	ปี 2553-2555	ปี 2548-2555
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ				
Δ รายได้ของครัวเรือน	0.245***	0.355***	0.369***	0.326***
Δ สัดส่วนการมีงานทำ	0.080***	0.074***	0.050**	0.069***
ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน				
Δ อัตราส่วนเพศ	0.005	0.001	0.020	0.028
Δ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	-0.080***	-0.063***	-0.051**	-0.102***
Δ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ	0.015	-0.050**	-0.066***	-0.001
Δ ขนาดของครัวเรือน	0.242***	0.103***	0.036*	0.191***
ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน				
Δ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง	-0.006	-0.008	-0.045**	-0.037*
Δ สัดส่วนที่มีการปรึกษาปัญหาสุขภาพ	0.018	0.004	-0.003	0.064***
ค่าคงที่	0.303***	0.144***	0.190	0.494***
R ²	0.150	0.162	0.160	0.184
F-test Model	93.24***	99.21***	96.48***	112.87***
df.	4224	4101	4052	3974

หมายเหตุ* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 *** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001

จากหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการอธิบายความผันแปรของปัจจัยระหว่างครัวเรือนโดยวิเคราะห์ในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data Analysis) แต่ในส่วนนี้จะพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือนว่าส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร สามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อรายได้ของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงส่งผลทำให้การใช้จ่ายเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกันซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สัมบูรณ์ (Keynes, 1936) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Duesenberry, 1949) ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Deaton, 2005) และทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Friedman, 1957, pp. 20-37) โดยทฤษฎีดังกล่าวนี้สรุปได้ว่า การที่รายได้เปลี่ยนแปลงจะทำให้การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกันเมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าอิทธิพลแต่ละช่วงที่ศึกษาจะเห็นว่า ค่าอิทธิพลของรายได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 เพิ่มขึ้นจากช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 บ่งบอกได้ว่าในอนาคตหากรายได้ในครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นเท่าใดย่อมส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่านั้น สำหรับการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อครัวเรือนมีสมาชิกที่มีงานทำเพิ่มมากขึ้น การใช้จ่ายก็จะมากขึ้นตามไปด้วยและในทางตรงกันข้ามหากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีงานทำลดจำนวนลงหรือมีผู้ว่างงานมากขึ้น ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนก็จะลดลงตามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งแน่นอนสำหรับผู้ทำงานค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากค่าอาหารก็จะเพิ่มขึ้นมา เช่น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางไปทำงาน ค่าใช้จ่ายสำหรับของใช้ส่วนตัว การเข้าสังคม แตกต่างจากผู้ว่างงานจะมีเพียงค่าใช้จ่ายที่อยู่ภายในบ้าน เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนจะเห็นว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2555 การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลลดลง แสดงว่า ในอนาคตเมื่อสมาชิกในครัวเรือนมีงานทำเปลี่ยนแปลงอาจจะส่งผลทำให้การใช้จ่ายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงน้อยลงจนแทบจะไม่มีผลก็เป็นไปได้

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน พบว่า หากขนาดของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยซึ่งแน่นอนเมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นค่าใช้จ่ายก็จะเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นตามไปด้วยแต่ที่น่าสังเกต คือ ค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 แสดงว่าในอนาคตแม้จำนวนสมาชิกจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรผลกระทบที่มีต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนก็เริ่มลดลงจนแทบจะไม่ส่งผลต่อการใช้จ่ายหรือมองอีกมุมหนึ่งในอนาคตครัวเรือนมีสมาชิกลดลงหรือไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีเฉพาะสามี ภรรยาและลูกอยู่ด้วยกันไม่เกิน 4 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) ทำให้การใช้จ่ายไม่เปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน และประเด็นที่น่าสนใจ คือ การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศในครัวเรือน จะเห็นว่าแนวโน้มค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแสดงว่าในอนาคตหากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น เป็นสิ่งสำคัญของครัวเรือนที่จะต้องมีการวางแผนครอบครัวหากสมาชิกในครัวเรือนที่เกิดมาใหม่เป็นเพศชาย การเตรียมค่าใช้จ่ายไว้ล่วงหน้าสำหรับการเลี้ยงดูก็เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการเปลี่ยนแปลงของวัยพึ่งพิง

ทั้งเด็กและผู้สูงอายุ พบว่าค่าอิทธิพลมีทิศทางตรงข้ามกับการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนแสดงว่า หากครัวเรือนมีวัยพึ่งพิงสองวัยนี้ลดลงการใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่สะท้อนให้เห็นลักษณะของครัวเรือนไทยอีกด้านหนึ่ง โดยเมื่อครัวเรือนรับรู้ว่ามีภาระที่ต้องดูแลทำให้ครัวเรือนใช้จ่ายมากขึ้น ฟุ่มเฟือยมากขึ้น ใช้จ่ายเพื่อตนเอง ให้รางวัลตนเอง เป็นต้น แต่ถ้าเกิดรับรู้ว่ามีภาระที่ต้องดูแลวัยพึ่งพิงมากขึ้น การใช้จ่ายต่าง ๆ ก็ต้องประหยัดเพื่อคนที่รักซึ่งต้องดูแลต่อไปในอนาคตก็เป็นได้เราจะเห็นแนวโน้มของค่าอิทธิพลสำหรับอัตราพึ่งพิงวัยเด็กที่ลดลง แสดงว่า ในครัวเรือนเดิมมีวัยเด็กที่ต้องดูแลลดลง ซึ่งวัยเด็กเหล่านี้ก็ก้าวมาเป็นวัยแรงงานที่ต้องดูแลครอบครัว ซึ่งต่างจากอัตราพึ่งพิงวัยสูงอายุที่เพิ่มขึ้น เพราะเมื่อเวลาผ่านไปผู้สูงอายุในครอบครัวย่อมมากขึ้นการดูแลวัยพึ่งพิงก็ต้องเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นค่าอิทธิพลจึงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือนในช่วงปี พ.ศ. 2548-2553 ที่ศึกษาพบว่าสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ได้ส่งผลทำให้การใช้จ่ายภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลง แสดงให้เห็นว่าการใช้จ่ายของครัวเรือนจะคงที่ตลอดถึงแม้ว่าสุขภาพของสมาชิกจะเปลี่ยนแปลง อาจสืบเนื่องมาจากนโยบายประกันสุขภาพของรัฐบาลที่ช่วยทำให้ค่าใช้จ่ายในการสาธารณสุขของประชาชนไม่เปลี่ยนแปลง เพราะประชาชนจ่ายเพียง 30 บาท ก็ทำให้สามารถเข้าถึงการบริการในโรงพยาบาลของรัฐได้เท่าเทียมกัน แต่ช่วงหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553-2555 พบว่า การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงของสมาชิกในครัวเรือนทำให้การใช้จ่ายมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีทิศทางตรงข้ามกัน กล่าวคือ ถ้าคนในครัวเรือนมีสุขภาพไม่ดี ลดน้อยลงการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น หรือกล่าวอีกลักษณะหนึ่งก็คือเมื่อสมาชิกในครัวเรือนมีสุขภาพดีการใช้จ่ายก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เพราะเมื่อสุขภาพดี การรับประทานอาหาร การเดินทางต่าง ๆ ก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

บทสรุปของการศึกษา

การศึกษาการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจปี พ.ศ. 2548-2555 ทำให้เห็นภาพรวมการใช้จ่ายในระดับประเทศและการเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ซึ่งจะเห็นว่าปริมาณการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 8,740.43 บาทในปี พ.ศ.2548 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 14,797 บาทในปี พ.ศ. 2555 โดยสังคมไทยให้ความสำคัญกับค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบเป็นหลักคิดเป็นประมาณ 2 ใน 5 ของการใช้จ่ายทั้งหมดโดยเฉพาะค่าอาหารเป็นสิ่งที่ช่วยให้ร่างกายพร้อมดำเนินชีวิตในแต่ละวัน และเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวรองลงมาคือ การเดินทางและยานพาหนะนอกจากจะมีสัดส่วนการใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20 แล้วอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายระดับครัวเรือนในหมวดนี้ยังสูงมากโดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 และเริ่มคงที่ในช่วงเวลาหลังจากนั้น อย่างไรก็ตามปริมาณการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงที่ผ่านมามีสะท้อนให้เห็นว่าช่วงปีนั้นๆมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้างจึงทำให้อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายสูงขึ้นหรือลดลงยังข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นแบบที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนเดิมทุก ๆ ปีที่ศึกษา (Panel Data) ทำ

ให้เกิดความชัดเจนหรือทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนแปรเปลี่ยน ซึ่งนอกจากปริมาณการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงจากภาวะเงินเฟ้อ (กระทรวงพาณิชย์, 2558) ที่เปลี่ยนแปลงแล้วนั้นปริมาณการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงอาจเกิดจากในช่วงเวลานั้น ๆ มีเหตุการณ์ในระดับมหภาคเกิดขึ้น เช่น การเมือง เศรษฐกิจ นโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ฯลฯ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ แต่เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน จะเห็นว่า รายได้เป็นตัวแปรหลักที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายและเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไปก็ส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน นอกจากนี้รายได้แล้วขนาดของครัวเรือนก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อการใช้จ่ายแต่แนวโน้มความสำคัญของขนาดครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เช่นเดียวกันกับเมื่อขนาดของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะเปลี่ยนแปลงด้วยและมีแนวโน้มความสำคัญลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกันสำหรับตัวแปรอื่น ๆ เช่น สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงของสมาชิกในครัวเรือน เป็นต้น ก็เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลการกับการใช้จ่ายของครัวเรือนไม่น้อยไปกว่าสองปัจจัยแรก โดยเฉพาะอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุที่ค่าอิทธิพลมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาในส่วนของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้ง 2 มิติยังมีบางตัวแปรที่ให้ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกัน เช่น สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการวิเคราะห์ในลักษณะความแตกต่างระหว่างครัวเรือน (Differences between Households) แต่มีนัยสำคัญทางสถิติกับผลการวิเคราะห์ในลักษณะการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Household) ปัจจัยด้านสุขภาพก็เช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจะเกิดจากการควบคุมปัจจัยรบกวนต่างๆของการวิเคราะห์ทั้ง 2 มิติ กล่าวคือ มิติที่ 1 ควบคุมปัจจัยโดยใช้คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนมิติที่ 2 ควบคุมปัจจัยในลักษณะของการจัดปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องโดยการหาผลต่างของปัจจัย (First Differences Estimator) เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแนวโน้มความสำคัญของค่าอิทธิพลในแต่ละปีค่อย ๆ สูงขึ้นไม่ว่าจะศึกษาในมิติใดและคาดว่าในอนาคตปัจจัยต่างๆเหล่านี้าจจะมีนัยสำคัญทางสถิติกับการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยก็เป็นได้ ซึ่งสารสนเทศที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้อาจช่วยชี้แนะแนวทางในการควบคุมการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของครัวเรือนไทยได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากบทสรุปของการศึกษาดังกล่าวข้างต้นเป็นการศึกษาข้อมูลในอดีตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 ตลอดระยะเวลาเกือบ 10 ปี ทำให้ทราบถึงแนวโน้มปริมาณการใช้จ่ายภาพรวมในระดับประเทศและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในของครัวเรือน และที่สำคัญไปกว่านั้นเรายังทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติระหว่างครัวเรือนในปีเดียวกันและครัวเรือนเดิมเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นข้อเสนอแนะจากการศึกษานี้จะเป็นการเสนอแนะคาดการณ์ไปในอนาคต เพื่อที่จะวางแผนหรือกำหนดแนวทางพัฒนาประเทศในทิศทางใดจึงจะทำให้ครัวเรือนของสังคมไทยอยู่ในยุค “ข้าวยากหมากแพง” ได้อย่างมีความสุข ดังนี้

1. โครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายหลักของครัวเรือนไทย คือ ค่าใช้จ่ายในหมวดอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ รองลงมาเป็นค่าเดินทาง ยานพาหนะ ซึ่งปริมาณการใช้จ่ายหรือสัดส่วนการใช้จ่ายของทั้งสองหมวดนี้ค่อนข้างคงที่โดยเมื่อนำทั้งสองหมวดนี้มารวมกันมีประมาณร้อยละ 60 ของการใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งคาดว่าในอนาคตก็ยังคงจะเป็นแบบนี้ต่อไป แต่ที่น่าสังเกต คือ หมวดการศึกษาสัดส่วนการใช้จ่ายมีแนวโน้มลดลง ซึ่งเป็นสิ่งที่ครัวเรือนต้องตระหนักให้มากขึ้นเกี่ยวกับการลงทุนด้านการศึกษาให้กับสมาชิกในครัวเรือน เพราะการศึกษาคือการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ เมื่อคนมีคุณภาพ ครัวเรือนก็มีคุณภาพ ส่งต่อไปถึงสังคมและประเทศชาติในระยะยาวต่อไป ดังนั้นสิ่งที่รัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องทำในอนาคต คือ การแก้ปัญหาเรื่องค่าครองชีพ ค่าอาหาร ค่าน้ำมันการเดินทางที่จะสามารถช่วยลดการใช้จ่ายในหมวดนี้ได้ เพื่อที่จะทำให้ประชาชนหรือครัวเรือนมีเงินนำมาใช้ในเรื่องการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้น และที่สำคัญงบประมาณที่รัฐบาลนำมาลงทุนใช้สำหรับการศึกษาจะต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ทั่วถึงและเข้าถึงได้ทุกกลุ่มครัวเรือน เป็นต้น

2. รายได้ของครัวเรือนเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญสำหรับการใช้จ่ายของครัวเรือนทำให้ครัวเรือนมีสภาพคล่องในการใช้จ่ายใช้สอยเมื่อครัวเรือนนั้นมีรายได้มากพอสำหรับการใช้จ่ายแต่ถ้าครัวเรือนมีรายได้น้อยซึ่งไม่พอกับการใช้จ่ายที่เกิดขึ้น การใช้จ่ายใช้สอยก็จะฝืดเคืองตามไปด้วยแนวโน้มความสำคัญของรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในครัวเรือนก็ยิ่งพบว่า หากรายได้ของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการที่ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นอาจไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดสำหรับการทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนลดลง เพราะจากการศึกษาเมื่อรายได้เพิ่มการใช้จ่ายก็เพิ่มตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นการควบคุมการใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนถือเป็นเรื่องที่สำคัญ การทำบัญชีครัวเรือน บันทึกประวัติการใช้จ่ายจะทำให้สมาชิกเห็นตัวเลขการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาช่วยให้ตระหนักถึงความสำคัญของเงินมากยิ่งขึ้น การรู้จักความพอประมาณ และไม่ประมาทในการใช้จ่าย ตามแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมองเห็นถึงความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง รู้จักความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ คำนึงถึงหลักเหตุผลและการประมาณตนเอง โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตซึ่งรัฐบาลควรจะส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังมากขึ้นหลังจากเคยทำโครงการนี้มาแล้วโดยกรมพัฒนาชุมชนในปี 2549 ซึ่งอาจจะสร้างแรงจูงใจให้กับการทำบัญชีครัวเรือน โดยครัวเรือนสามารถนำหลักฐานการบันทึกบัญชีมายื่นเพื่อขอสินเชื่อกับธนาคารต่างๆได้ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นต้น

3. ขนาดของครัวเรือนเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน รองลงมาจากรายได้ของครัวเรือน ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีที่ความสำคัญของตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนมีแนวโน้มลดลง และเมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงขนาดของครัวเรือนในแต่ละช่วงเวลาผลที่ได้สอดคล้องกัน คือ ค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงเวลามีแนวโน้มลดลงแสดงให้เห็นว่าในอนาคตแม้จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นอย่างไรจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ตามแทบจะไม่ส่งผลหรือส่งผลไม่มากนักต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการหรือควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยได้เป็นอย่างดีซึ่งในอนาคตแนวโน้มของจำนวนสมาชิกที่เกิดขึ้นมาใหม่เริ่มลดน้อยลง ดังนั้นสิ่งที่จะต้องดำเนินการต่อไปของรัฐบาลหรือผู้มีส่วน

เกี่ยวข้อง คือ ส่งเสริมให้ครัวเรือนในปัจจุบันดูแลเอาใจใส่สมาชิกของครัวเรือนตนเองให้มีคุณภาพพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในแต่ละวันสำหรับสมาชิกวัยทำงาน ส่วนสมาชิกวัยเด็กก็เอาใจใส่ในเรื่องการศึกษา สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้พร้อมสำหรับการศึกษา และสมาชิกวัยสูงอายุก็ควรเอาใจใส่ดูแลเรื่องสุขภาพ ความเป็นอยู่ เป็นต้น

4. อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ เป็นปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกวัยทำงานจะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ เพราะเด็กคืออนาคตของครอบครัวและผู้สูงอายุคือ ผู้ดูแลอนาคตของครอบครัวในระหว่างที่หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกคนอื่นออกไปทำงานนอกบ้าน จากการศึกษาจะเห็นว่าค่าอิทธิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงแต่ไม่มากเท่าไร ส่วนอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น แสดงว่าในอนาคตบุคคลทั้งสองวัยนี้มีส่วนทำให้ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในอนาคตเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะผู้สูงอายุยิ่งถ้ามีจำนวนผู้พึ่งพิงวัยสูงอายุมากขึ้นการใช้จ่ายของครัวเรือนลดลง แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนต่างๆตระหนักถึงการใช้จ่ายด้านอาหาร การเดินทางมากขึ้นหรือแม้แต่ผู้สูงอายุเองการรับประทานอาหารก็เปลี่ยนไป เริ่มรับประทานอาหารน้อยลง เบื่ออาหารมากขึ้น ค่าใช้จ่ายต่างๆเหล่านี้ก็ลดลงตามไปด้วยและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุตามไปด้วย ดังนั้น การวางแผนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในระดับครัวเรือนหัวหน้าครัวเรือนอาจจะต้องมีการซื้อประกันสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุสำรองไว้เพื่อใช้ยามฉุกเฉิน หรือแม้แต่การใช้จ่ายด้านสังคม เช่น การเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ที่ผู้สูงอายุต้องปฏิบัติเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจจะต้องเตรียมการไว้ด้วยเช่นกัน สำหรับรัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเตรียมการเกี่ยวกับงบประมาณที่ใช้สำหรับที่พักอาศัยของผู้สูงอายุกรณีไม่มีผู้ดูแล เช่น ศูนย์พักพิงคนสูงอายุ ที่พักคนชรา เป็นต้น หรือสถานที่ต่าง ๆ เช่น ศาลาหมู่บ้าน ประชาคมต่างๆ เพื่อใช้สำหรับพบปะพูดคุยกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง หรือแม้แต่กระทั้งการสร้างอาชีพในชุมชนที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานด้วยตนเองก็เป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้และสร้างความสุขได้อีกทาง

5. สุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะปัจจุบันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ มีมากขึ้น การดูแลสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับต้น ๆ การศึกษาครั้งนี้ในช่วงปี 2548-2553 ไม่พบนัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือนกับการใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลงไปในครัวเรือน แต่หลังจากนั้นพบนัยสำคัญทางสถิติระหว่างปัจจัยด้านสุขภาพกับการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยมีทิศทางตรงข้ามกับการใช้จ่ายของครัวเรือน แสดงว่าความใส่ใจเรื่องสุขภาพของตนเองมีเพิ่มมากขึ้นเพราะเมื่อคนมีสุขภาพไม่ดีเพิ่มมากขึ้นการใช้จ่ายในหมวดหลักๆอาจลดลงและไปเพิ่มค่าใช้จ่ายในหมวดสุขภาพเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาจากจำนวนผลิตภัณฑ์เสริมอาหารเพื่อสุขภาพต่าง ๆ ที่มีจำหน่ายทั่วไปอย่างมากในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าความต้องการของคนเริ่มมีมากขึ้น ดังนั้นในอนาคตปัจจัยด้านสุขภาพย่อมส่งผลต่อทำให้เกิดการใช้จ่ายในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันนโยบายประกันสุขภาพของรัฐบาลสามารถแบ่งเบาภาระการใช้จ่ายในด้านสุขภาพได้เราจึงเห็นว่าความสัมพันธ์ของปัจจัยสุขภาพกับการใช้จ่ายของครัวเรือนมีทิศทางตรงข้ามกัน แต่หากอนาคตหากนโยบายประกันสุขภาพของรัฐบาลไม่ได้รับการสนับสนุนอีกต่อไปหรือมีการปรับเปลี่ยนนโยบายอาจจะทำให้ครัวเรือนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในด้านนี้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการเตรียมแผนรับมือ เช่น การออมเงินไว้ใช้ยามฉุกเฉิน การทำประกันสุขภาพให้กับสมาชิกในครัวเรือน ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ช่วยแบ่งเบาภาระทางการเงินได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ซึ่งจะเป็นการต่อยอดหรือสนับสนุนให้การศึกษาในเรื่องการใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2555 จำนวน 4 รอบของการจัดเก็บข้อมูล เป็นข้อมูลที่เจ้านับจากสมาชิกในครัวเรือนทุกคน ซึ่งการศึกษาค้นคว้าต่อไปอาจศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับบุคคลของสมาชิกในครัวเรือน จะทำให้ผลการศึกษามีความละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. การจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวของหน่วยงานที่รับผิดชอบสิ้นสุดการจัดเก็บในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งอาจมีปัญหามากมายที่ไม่สามารถดำเนินการจัดเก็บข้อมูลต่อได้ หากมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องจะได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและการศึกษาในครั้งต่อไปจะสะท้อนการใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเพิ่มหมวดใช้จ่ายด้านเทคโนโลยีที่น่าจะมีการใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น
3. ข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน ยังมีตัวแปรอื่นๆที่ผู้วิจัยคิดว่าสำคัญสำหรับการศึกษา เช่น จำนวนครั้งการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน จำนวนวันนอนในโรงพยาบาล และการใช้สิทธิต่าง ๆ ในการรักษาของสมาชิกในครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งอาจจะเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน
4. การศึกษาค้นคว้าต่อไปสามารถที่จะแยกพิจารณาอิทธิพลของปัจจัยต่างที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ (ภาค, ในเขต/นอกเขตเทศบาล) เพื่อให้ทราบถึงตัวแบบการอธิบายในแต่ละภูมิภาคว่าเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือขนาดตัวอย่างในแต่ละพื้นที่มีเพียงพอกับการศึกษาหรือไม่ แต่ละภูมิภาคสามารถติดตามครัวเรือนเดิมเพื่อจัดเก็บข้อมูลได้มากน้อยเพียงใด
5. เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาว (Longitudinal Data) ที่เก็บข้อมูลแบบ Panel Data ยังมีอีกหลายเทคนิคที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์หรือพิจารณาการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ เช่น แบบ Fix Effect Least Square Dummy Variable (LSDV) แบบ Fix Effect within Group (WG) วิธี Demean และแบบ Random Effect Model (REM) เป็นต้น อาจจะช่วยให้อาจจะสามารถสกัดองค์ความรู้จากการศึกษาได้เพิ่มมากขึ้นหรืออาจจะเปรียบเทียบผลการศึกษากับเทคนิคหลาย ๆ วิธีจะเป็นการตรวจสอบผลการศึกษาไปในตัวว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของข้อมูลเป็นสำคัญว่าสามารถใช้วิธีการวิเคราะห์แบบใดได้บ้างจึงจะเหมาะสมมากที่สุด
6. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายภายในครัวเรือนครั้งนี้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่าง 2 ช่วงเวลา งานวิจัยครั้งต่อไปอาจพิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่าง 3 ช่วงเวลาหรือมากกว่า จะทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนขึ้นกว่านี้ แต่สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงก็คือ จำนวนครัวเรือนที่สามารถติดตามจัดเก็บข้อมูลได้อาจเหลือน้อยลง เพราะระยะเวลาผ่านไปนานหลายปี การย้ายถิ่นของครัวเรือนก็อาจทำให้ครัวเรือนเหล่านี้สูญหายหรือไม่สามารถติดตามได้ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ทีมเศรษฐกิจ. (2556). ย้อนรอย 8 ปีวิกฤติการเมืองปัจจัยเสี่ยงอุตสาหกรรมไทย. *เดลินิวส์*. สืบค้นวันที่ 31 พฤษภาคม 2558 จาก <http://www.dailynews.co.th/economic/198813>
- ธีรวิทย์ วราธรไพบูลย์. (2557). พฤติกรรมการบริโภค: อาหารนิยมบริโภคกับอาหารเพื่อสุขภาพ. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 5(2), 255 - 264.
- ประวิไลดา วิกรัยพัฒน์ , ธีรรัฐ กิตติเวช และ วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครโดยใช้แบบจำลองโทบิต (Tobit). *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์*, 19 (2) กุมภาพันธ์ 2555, 18-36.
- ภัทรพร กิจชัยนุกูล. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*.
- มนสิการ กาญจนะจิตรา. (2556). ประชากร เศรษฐกิจ และอนาคตของอาเซียน.ใน*ประชากรและสังคมในอาเซียน :ความท้าทายและโอกาส*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 20-25.
- มนตรี พิริยะกุล. (2556). ข้อตกลงการถดถอยและกระบวนการวิเคราะห์การถดถอย. *วารสารรวมคำแห่งสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. 30(2), 67- 81.
- วิระชัย ถาวรทนต์ และ เดือนเพ็ญ ธีรวรรณวิวัฒน์. (2552). นโยบายการใช้จ่ายและความสุขของครัวเรือนชนบท.ใน *บทความการประชุมวิชาการระดับชาติเนื่องในโอกาสครบรอบปีที่ 43 แห่งการสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ "ฝ่าวิกฤติประเทศไทย: ทางเลือกสู่สังคมใหม่*, 1 ตุลาคม 2552. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.หน้า 970-990.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจำนวน ฉบับที่ 8-11*. สืบค้นวันที่ 25 มกราคม 2558 จาก<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). *ประวัตินายกรัฐมนตรีไทย (พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน)*. สืบค้นวันที่ 25 มกราคม 2558 จาก <http://www.cabinet.thaigov.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). *มองครอบครัวไทย...ในมุมของข้อมูล*. สืบค้นวันที่ 31 กรกฎาคม 2558 จาก http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_83.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2548). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ พ.ศ.2547) โดยวิธีแบบPanel Survey*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2556 ทัวราชอาณาจักร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

- อนุพัทธ์ หนองคู. (2555). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- Akekere, J. & Yousuo, P. (2012). Empirical Analysis of Change in Income on Private Consumption Expenditure in Nigeria from 1981 to 2010. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 11(2), 321-331.
- Deaton, A. (2005). *Franco Modigliani and the Life Cycle Theory of Consumption*. Retrieved May 25, 2015. from <https://www.princeton.edu/~deaton/downloads/romelecture.pdf>
- Bureau of Labor Statistics U.S. Department of Labor. (2015). *Consumer Expenditures Midyear Update–July. 2013 Through June 2014 Average*. Retrieved August, 2015. from <http://www.bls.gov/>
- Department of Statistics, Malaysia. (2011). *Household Expenditure Trend 1993/94-2009/10*. Retrieved August, 2015 from www.statistics.gov.my/
- Department of Statistics, Singapore. (2014). *Report on the Household Expenditure Survey, 2012/13*. Retrieved August, 2015. from <http://www.singstat.gov.sg/>
- Duesenberry, J. S. (1949). *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*. Cambridge: Harvard University Press.
- Friedman, M. (1957). *A Theory of the Consumption Function*. New Jersey: Princeton University Press.
- Gulcin, T., Aycan, H. (2014). An Analysis of Household on Consumption Expenditures in EA-18, *European Scientific Journal*, 16 (10) June 2014, 1-12.
- Keynes, J.M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. New York: Harcourt, Brace.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Skulcharoen, P. (2002). *Factors Affecting Farm Household Consumption Expenditure: a case study in Sriracha District*. Doctoral dissertation, National Institute of Development Administration.
- Spranger, E. (1928). *Types of men*. Halle: Max Neime yer.
- Todaro, P.M. & Smith, C. S. (2006). *Economic Development 9th ed*. London: Pearson Education.
- Statistics Korea. (2013). *Household Income & Expenditure Trends in the Fourth Quarter and in 2013*. Retrieved August, 2015. from <http://www.kostat.go.kr>
- Statistics Sweden. (2012). *Type of Household-Share of Total Consumption per Household during 2012 in SEK*. Retrieved August, 2015. from <http://www.scb.se>

